

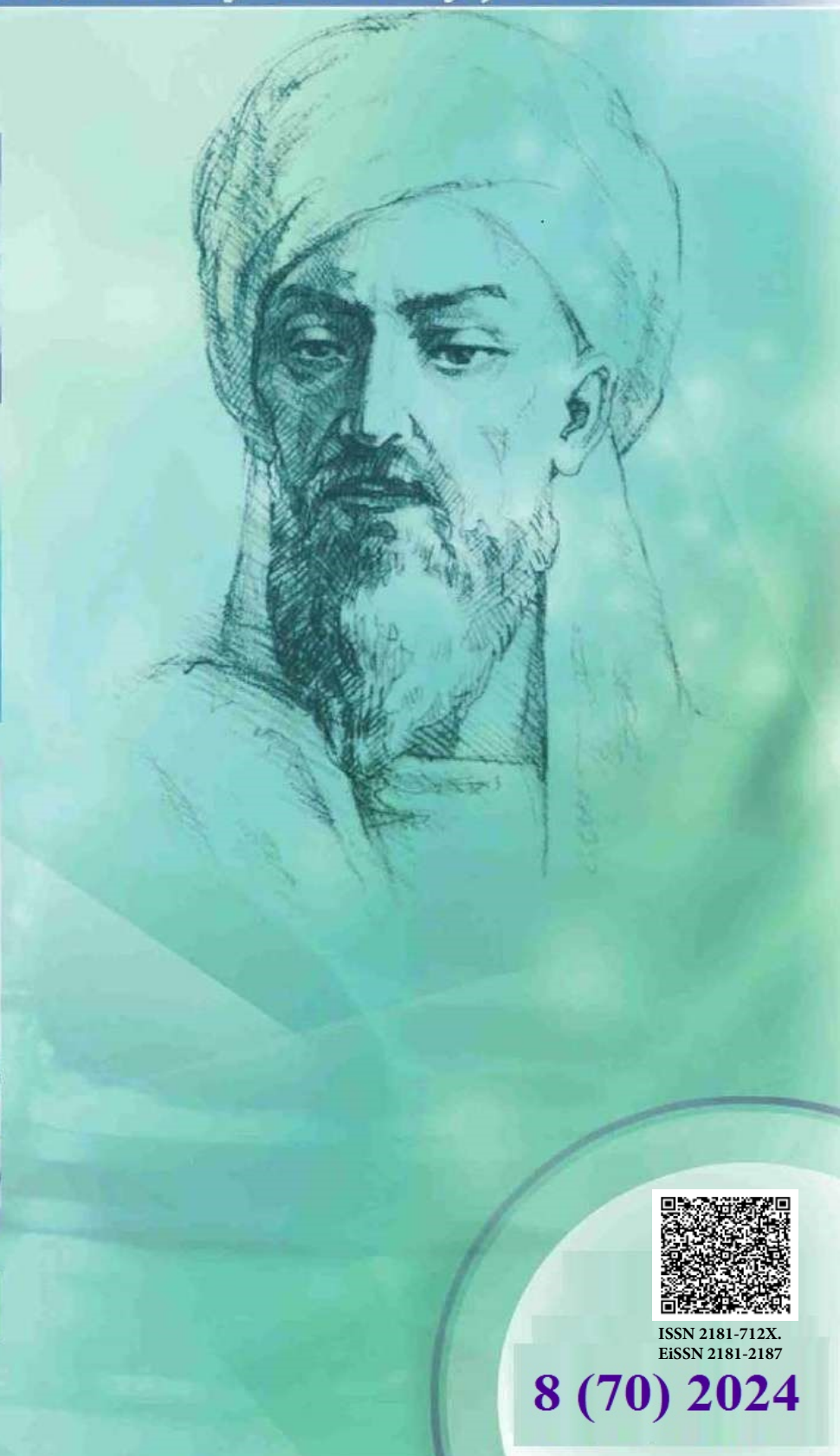
New Day in Medicine
Новый День в Медицине

NDM

TIBBIYOTDA YANGI KUN

Ilmiy referativ, marifiy-ma'naviy jurnal

AVICENNA-MED.UZ

ISSN 2181-712X.
EiSSN 2181-2187

8 (70) 2024

Сопредседатели редакционной коллегии:

**Ш. Ж. ТЕШАЕВ,
А. Ш. РЕВИШВИЛИ**

Ред. коллегия:

М.И. АБДУЛЛАЕВ
А.А. АБДУМАЖИДОВ
Р.Б. АБДУЛЛАЕВ
Л.М. АБДУЛЛАЕВА
А.Ш. АБДУМАЖИДОВ
М.А. АБДУЛЛАЕВА
Х.А. АБДУМАДЖИДОВ
Б.З. АБДУСАМАТОВ
М.М. АКБАРОВ
Х.А. АКИЛОВ
М.М. АЛИЕВ
С.Ж. АМИНОВ
Ш.Э. АМОНОВ
Ш.М. АХМЕДОВ
Ю.М. АХМЕДОВ
С.М. АХМЕДОВА
Т.А. АСКАРОВ
М.А. АРТИКОВА
Ж.Б. БЕКНАЗАРОВ (главный редактор)
Е.А. БЕРДИЕВ
Б.Т. БУЗРУКОВ
Р.К. ДАДАБАЕВА
М.Н. ДАМИНОВА
К.А. ДЕХКОНОВ
Э.С. ДЖУМАБАЕВ
А.А. ДЖАЛИЛОВ
Н.Н. ЗОЛотова
А.Ш. ИНОЯТОВ
С. ИНДАМИНОВ
А.И. ИСКАНДАРОВ
А.С. ИЛЪЯСОВ
Э.Э. КОБИЛОВ
А.М. МАННАНОВ
Д.М. МУСАЕВА
Т.С. МУСАЕВ
М.Р. МИРЗОЕВА
Ф.Г. НАЗИРОВ
Н.А. НУРАЛИЕВА
Ф.С. ОРИПОВ
Б.Т. РАХИМОВ
Х.А. РАСУЛОВ
Ш.И. РУЗИЕВ
С.А. РУЗИБОВЕВ
С.А. ГАФФОРОВ
С.Т. ШАТМАНОВ (Кыргызстан)
Ж.Б. САТТАРОВ
Б.Б. САФОВЕВ (отв. редактор)
И.А. САТИВАЛДИЕВА
Ш.Т. САЛИМОВ
Д.И. ТУКСАНОВА
М.М. ТАДЖИЕВ
А.Ж. ХАМРАЕВ
Д.А. ХАСАНОВА
А.М. ШАМСИЕВ
А.К. ШАДМАНОВ
Н.Ж. ЭРМАТОВ
Б.Б. ЕРГАШЕВ
Н.Ш. ЕРГАШЕВ
И.Р. ЮЛДАШЕВ
Д.Х. ЮЛДАШЕВА
А.С. ЮСУПОВ
Ш.Ш. ЯРИКУЛОВ
М.Ш. ХАКИМОВ
Д.О. ИВАНОВ (Россия)
К.А. ЕГЕЗАРЯН (Россия)
DONG JINCHENG (Китай)
КУЗАКОВ В.Е. (Россия)
Я. МЕЙЕРНИК (Словакия)
В.А. МИТИШ (Россия)
В.И. ПРИМАКОВ (Беларусь)
О.В. ПЕШИКОВ (Россия)
А.А. ПОТАПОВ (Россия)
А.А. ТЕПЛОВ (Россия)
Т.Ш. ШАРМАНОВ (Казахстан)
А.А. ЩЕГОЛОВ (Россия)
Prof. Dr. KURBANHAN MUSLUMOV (Azerbaijan)
Prof. Dr. DENIZ UYAK (Germany)

ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ NEW DAY IN MEDICINE

*Илмий-рефератив, маънавий-маърифий журнал
Научно-реферативный,
духовно-просветительский журнал*

УЧРЕДИТЕЛИ:

**БУХАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ
ООО «ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН»**

Национальный медицинский
исследовательский центр хирургии имени
А.В. Вишневского является генеральным
научно-практическим
консультантом редакции

Журнал был включен в список журнальных
изданий, рецензируемых Высшей
Аттестационной Комиссией
Республики Узбекистан
(Протокол № 201/03 от 30.12.2013 г.)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

М.М. АБДУРАХМАНОВ (Бухара)
Г.Ж. ЖАРЫЛКАСЫНОВА (Бухара)
А.Ш. ИНОЯТОВ (Ташкент)
Г.А. ИХТИЁРОВА (Бухара)
Ш.И. КАРИМОВ (Ташкент)
У.К. КАЮМОВ (Тошкент)
Ш.И. НАВРУЗОВА (Бухара)
А.А. НОСИРОВ (Ташкент)
А.Р. ОБЛОКУЛОВ (Бухара)
Б.Т. ОДИЛОВА (Ташкент)
Ш.Т. УРАКОВ (Бухара)

8 (70)

2024

август

www.bsmi.uz

<https://newdaymedicine.com> E:

ndmuz@mail.ru

Тел: +99890 8061882

Received: 20.07.2024, Accepted: 02.08.2024, Published: 10.08.2024

UQK 616.314

SANOAT KORXONASI XODIMLARIDA STOMATOLOGIK KASALLIKLARINI SABABLARI VA OLDINI OLIISH CHORA-TADBIRLARI

Xabibova Nazira Nasulloevna <https://orcid.org/0000-0002-0900-3828>
Masharipova Nasiba Ataboevna <https://orcid.org/0009-0000-6836-9347>

Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti, O'zbekiston, Buxoro, st. A. Navoiy. 1
Tel: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ Rezyume

Ushbu maqolada, sanoat korxonalari va tashkilotlarda faoliyat yurituvchi xodimlarning stomatologik kasalliklarga chalinish xolatlarini oldini olish va profilaktik chora-tadbirlari to'g'risida so'z yuritilgan. Shuningdek, odatda uchrovchi barcha stomatologik kasalliklarni oldini olish, ularni davolash tizimi va tashxis qo'yish jarayonlari to'g'risida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: Zavod ishchilari, sanoat korxonalari, Kasbiy salomatlik, kasbiy kasallik, tish kasalliklari.

CAUSES OF DENTAL DISEASES IN INDUSTRIAL EMPLOYEES AND PREVENTIVE MEASURES

Khabibova Nazira Nasulloevna <https://orcid.org/0000-0002-0900-3828>
Masharipova Nasiba Ataboevna <https://orcid.org/0009-0000-6836-9347>

Bukhara State Medical Institute named after Abu Ali ibn Sina, Uzbekistan, Bukhara,
st. A. Navoi. 1 Tel: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ Resume

In this article, there is an opinion on prevention and preventive measures of stomatological diseases of employees working in industrial enterprises and organizations. Also, the prevention of all common stomatological diseases, their treatment system and diagnosis processes were discussed.

Key words: factory workers, industrial enterprises, occupational health, occupational disease, dental diseases.

ПРИЧИНЫ СТОМАТОЛОГИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ У РАБОТНИКОВ ПРОМЫШЛЕННОСТИ И МЕРЫ ПРОФИЛАКТИКИ

Хабибова Назира Насуллоевна <https://orcid.org/0000-0002-0900-3828>
Маширипова Насиба Атабоевна <https://orcid.org/0009-0000-6836-9347>

Бухарский государственный медицинский институт имени Абу Али ибн Сины, Узбекистан,
г. Бухара, ул. А. Навои. 1 Тел: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ Резюме

В данной статье изложено мнение о профилактике и профилактических мерах стоматологических заболеваний у работников промышленных предприятий и организаций. Также обсуждалась профилактика всех распространенных стоматологических заболеваний, система их лечения и процессы диагностики.

Ключевые слова: рабочие, промышленные предприятия, охрана труда, профессиональные заболевания, стоматологические заболевания.

Dolzarbligi

ozirda sanoat miqyosi tobora kengayib bormoqda, shu jumladan unga qabul qilinuvchi ishchilar soni ham [1]. Barchamizga ma'lumki, sanoat korxonalarining yo'nalish va tarmoqlari turlicha bo'lganidek, ularga mos keluvchi ishchilarni tayyorlash va qabul qilish jarayonlari ancha murakkab jarayon hisoblanadi, sababi, tarmoqqa ishchilar sanoat talabiga binoan qabul qilinadi. Ishchilar sodir bo'luvchi har qanday xavf-xatarga jismoniy jihatdan tayyor bo'lishlari lozim [2]. Hukumat tomonidan sanoatda amalga oshiriladigan turli xil mehnat kodekslari, qonunlari, sxemalari va siyosatlarini qabul qilinadi, ammo, juda kam hollarda og'iz bo'shlig'i kasalliklari va uning talablariga e'tibor qaratiladi. Ishchilardan yashirin salbiy og'iz bo'shlig'i kasalliklariga chalinish holatlari ko'p uchrasada, tashkilot rahbariyati buni inobatga olmaydi, shuni unutmaslik lozimki stomatologik kasalliklar jarayonida salbiy ta'sirlar miyyaning neyronlariga to'g'ridan to'g'ri axborot manbaiga yetib boradi, og'riq juda kuchli bo'lishi va hatto insonning qon bosimiga ta'sir qilishi mumkin [3-5].

Turli xil soha vakillarida uchrovchi og'iz bo'shlig'i kasalliklari oshkora bo'lgani bilan, ko'plab sanoat korxonalari ishchilarining stomatologik tomonidan sog'liklari yashiriladi yoki oshkor etilmaydi, ushbu maqolada axborot resurslari kam bo'lsada, sanoat korxonalaridagi xodimlarning og'iz bo'shlig'i salomatligi to'g'risida ochiqroq ma'lumot berishga harakat qildik.

Tish kasalliklari bevosita qon tomirlarga bog'liq bo'lib, u orqali tushgan har qanday infeksiya to'g'ridan-to'g'ri qonga o'tadi, ularning barchasini oldini olish chora-tadbirlari har bir tashkilot, zavod va sanoat korxonalarida amalga oshirilishi lozim. Xodimlar, turli xil irsiy va tabiat tomonidan yetkaziladigan kasalliklardan aziyat chekadi, og'iz bo'shlig'i salomatligi sog'ligimizning ajralmas qismidir. Og'iz bo'shlig'i insonda ko'plab kelib chiquvchi kasalliklarning o'tish joyi bo'lib, unda mavjud bo'lgan alohida o'ziga xos xususiyatlar bilan bir qatorda kasbiy kasalliklarga moyil bo'ladi. Sanoat inqilobi global miqyosda juda katta qadam qo'ydi, shu jumladan ko'plab insonlarni ish bilan taminladi shu bilan insonlarning turmush darajasini oshirdi. Tez rivojlanish bilan birgalikda korxona o'z xodimlarining sog'lig'iga e'tibor berishi lozimligi muhim ahamiyat kasb etadi. Sanoatning turli tarmoqlarida ish yurituvchi xodimlarning ko'pchiligi zararli tashqi muhitga duchor bo'lgan, mana shunday tashqi ta'sirlar insonning og'iz bo'shlig'ida turli kasalliklarni keltirib chiqarishga sabab bo'ladi. Har bir kasbning sog'liq uchun u yoki bu tomonida zarali jihatlari mavjud. Tadqiqotlar ko'p insonning kasalliklari qay tarzda tarqalishi to'g'risidagi ilmiy faktlarida aksariyat: umurtqa pog'onasi, qo'l, bosh, o'pka, ko'zlar, skelet va boshqa tana a'zolari to'g'risida fikr yuritadi [6]. "Sanoat korxonalari gigiyenasi otasi" nomi bilan mashhur olim – Ramazzini, bemorning kelib chiquvchi kasbiy kasalliklari to'g'risidagi ilmiy ishlaridan birida, uning og'iz bo'shlig'i orqali shakllangan kasalliklariga ham qisqa to'xtalib o'tgan va bir qator belgilarini ta'kidlagan, "Kasbiy kasalliklarning zararli ta'siri tishlarda ham namoyon bo'ladi, jag' suyaklari, periodontal to'qimalar, til, lablar va og'iz shilliq qavati". Ish joyidagi kimyoviy, fizik va biologik vositalarning ta'siri ishchilarga oddiy noqulayliklar va asabiylashishdan tortib, zaiflashtiruvchi salbiy kasalliklarga olib kelishi mumkin [7]. Bundan tashqari sanoat ishchilarining so'g'ligi ko'pincha og'ir ish sharoitlari, o'ta bandlik jadvallar, yomon iqtisodiy sharoitlar tufayli e'tiborsiz qoldiriladi. Salbiy odatlardan bo'lgan og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga e'tibor bo'lish juda og'ir kasalliklarning salbiy oqibatlariga olib keladi. Shuningdek, tuz korxonasi ishchilarida olib borilgan tadqiqotlarga tayanadigan bo'lsak, zerikarli ish tartibi ishchilarda turli alkogol ichimlarni ichish va tamaki mahsulotlarini chekishga olib keladi, bu esa xodimlarida floroza va tish kariyeslarini keltirib chiqarishi mumkin. Olimlarning fikricha og'iz bo'shlig'ida kasalliklarni paydo qiluvchi omillardan 27.7% nikotinga ruju qo'yish, 12.3% spirtli ichimlik mahsulotlarini haddan ziyoda ko'p iste'mol qilishdir [5].

Sanoat ishchilari aniq belgilangan aholi guruhini tashkil qiladi va ular umummilliy namunalarni ifodalamasam ham, bunday guruh ko'pincha mavjud va shuning uchun epidemiologik tadqiqotlarda bir qator amaliy afzalliklarga ega.

Sanoat ishchilari sog'lig'i va stomatologiyasi bilan bog'liq muammolarga duch kelishadi, chunki ular tez-tez o'zgarib turadi, ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli past va og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga e'tibor berilmaydi. Tish eroziyasi kislotalar ta'sirida oddiy kimyoviy jarayon orqali tish moddalarining yo'qolishiga olib keladi. Sanoat atrof-muhit omillari akkumulyator bilan ishlovchi xodimlari orasida tish eroziyasini shakllantirish omili bo'lishi mumkin, chunki ular sulfat kislotadan zararlanishlari mumkin, zararli jarayonlar shakllanishi kasallikni yanada zo'rayishiga olib keladi. Shuningdek, akkumulyator ishchilari orasida chaynash jarayonlarida tish yuzalarining kuchli yemirilishi, ya'ni mexanik yemirilish ham kuzatilgan [8-9].

Zavod xodimlari zararli kisloroddan nafas olish jarayonlari natijasi og'iz bo'shlig'i kasalliklari, kariyeslarga juda ko'p duchor bo'lishadi. Buning oqibatida bir ishchi kuchidan voz kechishga to'g'ri keladi. Shuningdek, periodontal kasalliklarning yuzaga kelishi, xodimda jiddiy oqibatlarni kuzatilishiga olib kelishi mumkin.

Havoga zararli ta'sir qilish va periodontal kasallik o'rtasidagi bog'liqlik hujayra o'sishi va differentsiatsiyasini nazorat qilishda muhim rol o'ynaydigan hujayra ichidagi va hujayradan tashqari pH o'zgarishlarining natijasi bo'lishi mumkin. Fiziologik pH o'zgarishlari noorganik kislotalarning kanserogenligining natijasi bo'lishi mumkin bo'lgan genotoksik ta'sirlarni [10-11] aniqlaydi. To'qimalarning kislotalar bilan surunkali zararlash xususiyati infeksiyalarning ko'payishiga ham sabab bo'ladi va sulfat kislota ta'siri, shuningdek, makrofaglarning fagotsitar faoliyatining pasayishi va o'simta nekrozi omilining sitotoksik faolligi va xromosoma anomaliyalari sonining ko'payishi kabi immunitet reaksiyalariga olib keladi. "Shuningdek, tupuk tomonidan ishlab chiqarilgan immunitet reaksiyasini, immunoglobulin o'zgarishi orqali tizimli og'iz bo'shlig'i salomatligini buzishi mumkin" [12].

Tish erroziyasi, kariyesi va ularning kelib chiqishi. Sanoat korxonalari atrof muhitga chiqarayotgan zaxarli moddalari tish emallariga ham ta'sir o'tkazishi to'g'risida xabarlar mavjud. Ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar insonga foydali, ammo uning natijasida kelib chiqayotgan zararli moddalar juda ziyonlidir, ularning tarkibida kuchli xrom moddalari ham mavjud bo'lib, tishlarda kuchli sarg'ayishlar va erroziyalar kuzatiladi. Shuningdek, kislotalar bilan faoliyat yurutuvchi sanoatlarda kislotalarning bug'lari ta'siri xodimlarning tish erroziyasini va og'iz bo'shlig'i holatini yomonlashuviga olib keladi, kislotalarning yuqori konsentratsiyasi og'iz bo'shlig'iga juda qattiq zarar yetkazadi.

Olimlarning olib borgan tadqiqotlar natijasida, sanoat korxonalaridan olingan analiz natijalari u darajada xavfli bo'lmasa ham, doimiy ravishda kislotali havodan olingan nafas tufayli og'iz bo'shliqlarida turli yiringlar va kariyeslar aniqlangan.

Yuqoridagi ko'ngilsiz jarayonlarni amalga oshirishda, sanoat korxonalari xodimlarining kasbiy salomatliklariga alohida e'tibor berilishi, tish va og'iz bo'shlig'i salomatliklariga alohida chora-tadbirlar ko'rinishi lozim. Shuningdek, zaxarli gazlar bilan ishlovchi xodimlar uchun nafas yo'llarini to'suvchi, zaxarli gazlarni filtrlovchi shaxsiy maxsus kiyimlarni yanada takomillashtirish zarur, barcha olib boriluvchi tadbirlar xodimlarning sog'ligi uchun amal qiladi. Shuningdek, ularning ishlovchi muhitlariga turli havo tozalagich moslamalarini o'rnatish maqsadga muvofiq bo'ladi. Korxonalaridagi yollangan hamshiralari qatorida stomatologlarni qabul qilish eng samarali usul hisoblanib, vaqti-vaqti bilan bemorlarni tibbiy ko'rikdan o'tkazib turish, ularga tish va og'iz bo'shlig'i salomatligi qoidalariga to'g'ri amal qilish to'g'risida maslahatlar berilishi ham amalga oshirilishi lozim.

Xulosa

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki, barcha sanoat korxonalari xodimlarining salomatlik muammolarini hal etish korxona rahbariyatining zimmasiga yuklangan vazifalardandir. Yuqoridagi adabiyotlar tahlilidan ko'rinib turibdiki, ko'plab yutuqlarga qaramay, kasbiy salomatlikda xavf tug'diruvchi omillar va ishchilarning og'iz sog'lig'i holati, ayniqsa kislotali zavodlarda kuzatilmaydi. Shuning uchun ularga og'iz bo'shlig'i gigiyenasini o'rgatish, ishning zararli oqibatlari haqida ma'lumot berish va ularni tuzatish choralari o'rgatish maqsadga muvofiqdir. Mahalliy sanoatlardagi salomatlik dasturlari va muhokamalar ushbu ishchilar sinfidagi jamoalarda og'iz bo'shlig'ini yaxshilash uchun juda muhimdir. Sanoat xodimlari o'rtasida salomatlikni mustahkamlash barcha manfaatdor tomonlar, jumladan stomatologlar, mahalliy zavod hokimiyatlari, ijtimoiy va iqtisodiy sektorlar va ixtiyoriy tashkilotlarning muvofiqlashtirilgan harakatlarini talab qiladi. Ommaviy axborot vositalari, shuningdek, mahalliy va uning atrofidagi hududlardagi mehnat sharoitlari va ularni qanday yaxshilash mumkinligi haqida tizimli yangiliklarni taqdim etish orqali muhim rol o'ynashi mumkin. Yangi qabul qilingan xodimlar uchun yaxshi rejalashtirilgan o'quv dasturini o'tkazish kerak. Ish joylarida samarali ventilyatsiya tizimlarini o'rnatish, ishchilar uchun yuz qalqonlari, ko'zoynaklar kabi shaxsiy himoya vositalarini joriy etish va ulardan foydalanishni talab qilish, tibbiy va stomatologiya xizmatlarini ko'rsatish kabi kislota bug'lari bilan ishlaydigan korxonalar uchun tavsiyalar beriladi. Hukumat tegishli choralari ko'rishi va muntazam tekshiruvlar va keyingi chora-tadbirlar bilan bir qatorda ishchilarning sog'lig'iga oid huquqlari bo'yicha qat'iy qonun ishlab chiqishi kerak.

Ushbu adabiyotlar tahlilidan xulosa sifatida ushbu yo'nalishda ilmiy tadqiqotlarni yanada chuqurlashtirish va tizimli ravishda ma'lumotlarni amaliy tibbiyotga joriy etishni talab qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Park K (2009). Textbook of Preventive and Social Medicine 20th ed. //Banarsidas Bhanot Publishers, Jabalpur, India, 2009; 12–48, 708–723. [[Google Scholar](#)]
2. Schour I, Sarnat BG (1942). Oral manifestations of occupational origin. //J Am Med Assoc, 1942;120:1197–1207. [[Google Scholar](#)]
3. Shizukuishi S, Hayashi N, Tamagawa H, Hanioka T, Maruyama S, Takeshita T et al. (1998). Life style and periodontal health status of Japanese Factory workers. //Ann Periodontol, 1998;3:303-311. [[PubMed](#)] [[Google Scholar](#)]
4. Sanadhya S, Ramesh N, Sharda A, Asawa K, Tak M, Batra M et al. (2013). The Oral Health Status and the Treatment Needs of Salt Workers at Sambhar Lake, Jaipur, India. //J Clin Diagn Res, 2013;7:1782-1786. [[PMC free article](#)] [[PubMed](#)] [[Google Scholar](#)]
5. Ramesh N, Sudhanshu S, Sharda A, Asawa K, Tak M, Batra M et al. (2013). Assessment of the Periodontal Status among Kota Stone Workers in Jhalawar, India. //J Clin Diagn Res, 2013;7:1498-1503. [[PMC free article](#)] [[PubMed](#)] [[Google Scholar](#)]
6. Peterson PE, Henner P (1988). Oral conditions among workers in the Danish granite factory workers. //Scand J Work Environ Health, 1988;14:328-331. [[PubMed](#)] [[Google Scholar](#)]
7. Dagli RJ, Santhosh K, Dhanni C, Prabu Duraiswamy P, Kulkarni S (2008). Dental health among green marble mine labourers. //India. J Oral Health Comm Dent, 2008;2:1-7. [[Google Scholar](#)]
8. Malcolm D, Paul E (1961). Erosion of the teeth due to sulphuric acid in the battery industry. //Br J Industr Med, 1961;18:63-69. [[PMC free article](#)] [[PubMed](#)] [[Google Scholar](#)]
9. Brugoen CH (1968). Dental erosion in industry. //Br J Industr Med, 1968;25:249-266. [[PMC free article](#)] [[PubMed](#)] [[Google Scholar](#)]
10. Koplan JP (1998). Toxicological profile for sulphur trioxide and sulfuric acid. Agency for Toxic Substances and Disease Registry, Atlanta: Available from: www.google.com. [[Google Scholar](#)]
11. Lyon (1992). Occupational exposure to mists and vapours from strong inorganic acids and other industrial chemicals. International Agency for Research on Cancer/World Health Organization. Available from: <http://www.google.com>.
12. Hays GL, Bullock Q, Lazzari EP, Puente ES (1992). Salivary pH while dissolving vitamin C-containing tablets. //Am J Dent, 1992;5:269-271. [[PubMed](#)] [[Google Scholar](#)]

Qabul qilingan sana 20.07.2024